

MÁRKI SÁNDOR:

AZ UTOLSÓ FEJEDELM BEIKTATÁS ERDÉLYBEN

A fejedelem [1707.] április 5-én, kedden indult meg Mezőbándról. Nyulason csatlakozott hozzá Pekri ezrede, mely már harmadnapja állott ottan, továbbá Székely Miklós kopjás, lobogós ezrede és öt század karabélyos. Erre következett tizenkét karabélyos, két udvari strázsamester és párosan az étekfogók, két zöldlobogós étekfogó egy allovázmesterrel, 12 szépen fölszámozott mezei vezetékű, s 8 (Teleki szerint 9) drágaköves, aranyos, ezüstös török szerszámú ló, melyet 2-2 (Teleki szerint 1-1) gyalog palotás vezetett. A két főlovázmester után mentek a török síposok, rézdobosok és hat trombitás. A két főlovázmester után párosan bejáró úrfiak jöttek, majd két csuhadár (cubicularius, udvarnok) két fegyverhordozó, három főhadsegéd s párosan Vay udvari kapitány és Ottlyk főudvarmester.

A fejedelem maga szarvasszínű fakólovon ült: „zöld bársony skófiummal készült egyetmás rajta, fehér kolcsag, köves, medaillyos süveg a fejében.”

Mindjárt a fejedelem után ment Des Alleurs tábornok, francia követ, két magyar tábornokkal s a kornyéta (fejedelmi zászló) alatt az udvari népség. A fejedelem 3 s az udvari kapitány és főudvarmester 1-1 hintáját öt század karabélyos, 3 század vöröskopjás székely és két század francia gránátos követte.

Így érkeztek a Maros vásárhelyi hídjához, hol az erdélyi rendek lóháton várakoztak. A hídon átkelve, Pekri Lőrinc az ország nevében üdvözölte. Ekkor jobbról-balról 3-3 pompásan öltöztetett kengyelfutó csatlakozott s közrefogták őt a vörös deliások (ezüst csattos katonák). A követek párosan sorakoztak a kornyéta után. Egyebekben a régi rendet megtartva, a nép örömrivalgása közt mentek a mai Posta-rétre. Ott a fejedelem számára készített emelvényt, a melyet drága szőnyegek borítottak, Szentiványi János 12 század palotás gyalogja és hat század francia gránátos, három hadrendben fölállítva őrizte. A díszmenettel érkezők szintén csapatonként arccal fordultak az emelvény felé, melynek közelében a bejárók, csuhadárok, fegyverhordozók az udvari kapitánnyal és a főudvarmesterrel együtt leszálltak lovaikról, míg a fejedelem a rendekkel lóháton ment egészen odáig. A rendek nem szálltak le, mert a fejedelem maga figyelmeztette őket, hogy ez a beiktatása előtt nem illenék. Bejárók, csuhadárok a fegyverhordozókkal kísérték föl az emelvényre, hová Teleki Mihály (mint gazda), Vay és Ottlyk vezették föl. Fenn, baloldalt állott a négy bevett vallás 24

papja, püspökeikkel, kivéve a katolikus püspököt, a kit a fejedelem udvari főpapja, gróf Zichy Pál képviselt. Jobbról a regalisták helyezkedtek el. Az emelvény közepén kerekded asztal állott s rajta kereszt, előtte pirosbársony karosszék. Amaz volt az oltár, ez a trón. A fejedelem a kettő közé állott. Jobbról Vay, balról Ottlyk állt mellette, mögötte egy-egy fegyverhordozó tartotta a fejedelmi tollas buzogányt és a gyémántos kardot.

A fejedelem a rendek szónokának, gróf Pekri Lőrincnek üdvözlő beszédére „gyönyörűséges peroratióban” válaszolt. Megmagyarázta, a régi fejedelmek miért kívánták, hogy a szabad ég alatt, mindenkitől látható emelvényen iktassák be őket. Azért tették ezt, - úgymond - mert ők az égnek kiterjesztett erőssége alá, a földnek színénél feljebb hivatvatván, ne felfuvalkodásból, hanem a világot igazgató Isten hívásából merészseljenek föllépni. „És ottan is gondolják meg: a népeken való birodalom ámbár szintén felemelkedett legyen is, de az isteni őrállás és kormányzás által erősített meg.” Elmondta aztán, gyermekségétől fogva mennyiszor tapasztalta Isten gondviselését. Ártatlanul megfogták, rágal-mazták: egyedül Isten keze szabadította meg. Majd bujdosott, de idegen országból az angyal behozta a hazába, hogy kezére vegye megromlott szabdságunkat. Ezek voltak a láncszemek, a melyek őt a fejedelmi méltóság fölvételére vezették. Végül kifejtette, miként kívánja az országot igazgatni, a szegényeket, árvákat, özvegyeket oltalmazni. Hathatós beszédét könnyezve, azzal fejezte be, hogy sok jót kívánt az ország minden rendeinek.

Ekkor megint Pekri szólt, az ország nevében eléje terjesztette a beiktatás föltételeit, kérte azok felolvastatását s hogy rájok a régi fejedelmek szokása szerint hitet tegyen. Egyúttal megkérte, fogadja el a felséges címet, a mellyel az országgyűlés felruházta. A fejedelem azt felelte (s később meg is írta), hogy sohasem vágyódott erre a címre. Ha a rendek a maguk dicsőségére mégis illendőnek tartják címe növelését, ő semmiben sem akar ellenkezni, sőt teljes ügyekezettel rajta lesz, hogy ezen nemes haza hírért, nevét, szabadságát az egész világ előtt tündököltesse. Tegye őt Isten olyan szerencsésé, hogy a felséges címmel mind az országnak, mind a hazafiaknak annyit szolgálhasson és kedveskedhessék, amennyit eddigi méltóságos címével ügyekezze és kívánt szolgálni.

Engedelmeivel azután Bartha András ítélmester felolvasta a föltételeket s kérte, tegyen hitet rájok. A fejedelem tehát az oltárhoz közeledett. Gróf Zichy Pál, az udvari főpap, eléje tartotta az evangéliumot, a törvényben megállapított esküformával együtt. Jobbkezét Rákóczi az ezüst feszületre téve, baljával pedig az ország törvénykönyveire (Az Approbatákra és a Compillatákra) támaszkodva, hangosan felolvasta az eskümintát és letette a hitet, mire Pekri megcsókol-tatta vele az evangéliumot. Most az emelvény közepére tették trónját s a fejedelem föltett süveggel leült.

Bartha András az ország nevében szép, de hosszas beszédben üdvözölte őt. Azt fejtegette, hogy Isten adja a jó és a rossz fejedelmeket a szerint, a mint

megáldani vagy büntetni akarja az alájuk vetet népeket. A mennyivel nagy öröme lehet annak, - szólt - aki a fölháborodott tengernek szélvészei után csendes partra jut: annyival nagyobb és teljesebb örvendezésüket tapasztaljuk országostul mi is, hogy mindjárt eleintén az Ausztriai Háznak kegyetlen birodalmától elszakadván, . . . reménytelen boldogulásunknak fényét kiderülni láthattuk akkor, a midőn felséged . . . az egész magyar nemzet ügyét karjára vévén, mindenkoráig úgy igyekezte e hazának is dolgait szerencsés fegyverének előmenetelével kormányozni, hogy mindazokban szíves atyai gondviselését minden privatum, kiderülni láthattuk akkor, a midőn felséged ... az egész magyar nemzet ügyét karjára vévén, mindenkoráig úgy igyekezte e hazának is dolgait szerencsés fegyverének előmenetelével kormányozni, hogy mindazokban szíves atyai gondviselését minden privatum, haszon és dicsőségkeresés nélkül bizonyítván, egész szabadságunk helyreállítását kimunkálódhassa. Őseire saját megbecsülhetetlen érdemei és a nemzeti ügy szabados folytatása iránt való tekintetből őt, ki a hatalmat más úton is megszerezhetette volna, önként és szabadon választották s most szívök nagy örvendezésével be is iktatták fejedelmöknek. Sőt nemcsak az őseit megillető felséges címet ruházták reá vissza, hanem teljes indulatuk kinyilatkoztatása végett, hogy tapasztalt nagy érdemeit, amennyire lehet, az egész magyar nemzet képében megjutalmazhassák, őt jó atyjuknak, *pro patre patriae* vallják, ősmerek, nyilvánítják s magukat országostul, három nemzetestül fejedelmi kegyelmességébe ajánlják.

A nép erre háromszoros vivátot kiáltott, a fejedelem pedig szép beszédben válaszolt. Salamon király szavaival kezdte, bölcsességet kérvén az Istentől; végül pedig atyai szeretetéről biztosította népet, amelyet Isten a rendek kívánsága szerint hatalma alá helyezett. Beszéde végén a katonaság sortüzet adott, mire a lelkesült, fényes menet az előírt rendben a jezsuiták szerény kápolnájához indult.

A kápolnában gróf Zichy Pál apát négy székely prépost segítségével tartotta meg a hálaadó istentiszteletet. Ennek végeztével a fejedelem a katonaság üdvölvései közt átment a szállásul kijelölt Szabó Ferenc-féle palotába Antalffi János főesperes (a későbbi erdélyi püspök) latin egyházi szónoklatának meghallgatására, de utóbb a kápolnában is meghallgatta Mocsonoky Pál magyar szentbeszédét. A jezsuiták később hálásan ösmerték el, hogy a fejedelem a római katolikus egyháznak dícséretes, valódi és igaz fia volt, mert megakadályozta a máshitűek kívánságát, hogy ezt a kápolnájukat elvegyék, a rendet pedig - a magyarországiak módjára - Erdélyből kiűzzék.

A fejedelem azután kihallgatást adott Szabó Ferenc házában, hová a kápolnából gyalog ment át. Először a rendek üdvözölték szép szónoklattal s ő mindenkivel kezét szorított. Szépen üdvözölték őt a katolikus, majd sorban a református, evangélikus és unitárius papok, kikkel szintén kezét fogott. Nyilvános kihallgatáson fogadta Des Alleurs marquist is, aki trónfoglalása alkalmával XIV. Lajos üdvözlő-levelét nyújtotta át; a magyarországi szövetséges rendek

szintén külön követség útján kívántak neki szerencsét. Az egész napi ünneplésben a fejedelem kifáradt s estebédjét egymagában költötte el.

Udvari hadait másnap azonnal a Szebent ostromló hadak erősítésére küldte, hogy senkise vádolhassa afféléről, mintha katonai nyomás alatt akarná megtartani az országgyűlést. A rendek még aznap magában az országgyűlésben esküdtek meg, hogy hűségesek lesznek iránta, mire a fejedelem 7-én hét különböző palotában vendégelte meg az urakat s a piacon a népet. „Álmélkodtak is rajta az erdélyi urak”, a kik vederszámra ihatták a legfinomabb tokaji borokat, s a nép is annyit meríthetett a boroskádakból, hordókból, a mennyit csak akart.

Április 8-án nyílt meg a várbeli református templomban a tulajdonképpeni országgyűlés. „Akinék - szölt előterjesztéseiben a fejedelem - csak az elmúlt saeculumban is dicsőséges szabadságaiban frissen illatozó virágzását (ámbár a kies szellő lengedezésének színe alatt) az ausztriai szélvész háborúja szomorúan elhervasztotta vala: annak mindazáltal szép törvényes igazságában és rendben fundáltatott s kiterjedett gyökerét a nagy Istennek jó gondviselő kegyelme oly móddal takargatta, ahonnan újólag azon drága szabadsági jussnak bimbója kinővén, mind kicsírázhasson, mind pedig idejében feljövő délszínnek alkalmatosságával, annak elődedi virágának teljességét, a mint reméljük, végre mindnyájan szemlélhessük”. Teleki szerint az erre következő kemény javaslatok jobb s állandóbb időkre haladhattak volna. Három olyan urat is látott, aki a fejedelem háta mögé tétette volna az ország törvényét, csak javukra válják. Rákóczi beiktatásából önként következett, hogy a rendek örökre ellene mondtak II. Apafi Mihály és az Ausztriai Ház erdélyi fejedelemségének. De a többi törvényjavaslat is keménynek látszott, amit az erdélyiek arra magyaráztak, hogy a Rákóczival jött magyar, főképp katolikus urak, otthonosan akarnak berendezkedni Erdélyben.

A fejedelem mindjárt a megnyitáskor *kormánytanácsosokat* nevezett ki, hogy erdélyi ügyekben akkor is legyenek tanácsosai, mikor a rendek nincsenek együtt. Azonban Toroczkay István elnöklete alatt most csak nyolc szenátort nevezett ki s négy helyet fönntartott a Szeben fölszabadítása után hűségére térni akaró urak számára. Az egyik tanácsost, Kemény Simont, személynöknek s a tizenkéttagú fejedelmi tábla elnökének nevezte ki. Itélőmesterekké Bartha Andrást és Samarjay Pétert tette. Április 13-án többnyire katolikusokkal töltötte be az erdélyi s a részekbeli főispánságokat. A fejedelemség kincstárát 11-én Barcsay Ábrahám tanácsosra, mint kincstartóra, de saját fejedelmi kamarai jószágainak és bányáinak és jövedelmeinek kezelését régi módon külön igazgatóra, Kismarjay Albertre bízta. Hogy jóakarátát megmutassa s a nép sorsán enyhítsen, odacsatolta (a XXIII. t.c.-ben) az iránta hűtelenektől lefoglalt javakat is. Különben maga mondta, hogy ezen a gyűlésen nem voltak különös céljai s nem kívánt egyebet, mint eszközöket a háború folytatásra.

Két dolgot azonban semmiképen sem ért el. Április 14-én ugyanis a vallásszabadság elve nevében az *erdélyi katolikus püspökség* helyreállítását java-

solta. Az erre támadt heves vitában a rendeket önmaga akarta meggyőzni a javaslat szükségességéről, rendre cáfolgatta okaikat s még Pekrit is elhallgattatta; de az evangélikus református és evangélikus rendek előterjesztése következtében a kérdést 17-én végre is levette napirendről. Teleki - saját vallomása szerint - megadta az árát a pápista püspök nem akceptálásának, de azzal vigasztalódott, hogy az erdélyi református egyházkerület őt választotta meg gondnokának. Másik veresége végzetesebb volt, mert egészen tönkretette erdélyi hadait. Abban ugyan téved a fejedelem, mintha *törvényben* mondták volna ki, hogy ti. a megegyezése nélkül katonáskodó jobbágyot minden földesúr visszakövetelheti, de bizonyos, hogy a vármegyék követői ilyen utasításokat hoztak magukkal. Például a belső-szolnokiak tiltakoztak az ellen, mintha a fejedelemnek édes nemzetünk és hazánk nagy javára célzó fegyverét kevesíteni vagy fogyasztani ügyekeznének, de nagy fájdalommal látják, hogy a hadakba többnyire minden tekintetben alkalmatlan parasztemberek is beállanak, kiknek nincs jó fegyverök, lovuk. Csupán a földesurak szolgálata elől menekülnek oda, de jobbadán megvesztegetvén a hadi tiszteket, rövid katonáskodás után hazatérnek, otthon laknak, a falusiakat zaklatják, ingyen élőködnek, a fejedelem s az ország parancsaival nem törődnek. Atyjuk és más hozzátartozóik, még külön kenyéren élő atyjokfiai számára is az adó felének elengedését követelik s a törvényhez ragaszkodó bírákat halállal fenyegetik, verik, károsítják.

A törvénybe csak annyi jutott be (1707. XV. t.c), hogy „felséges urunk, a militia intertentiója, ruházása és fegyverkezése iránt való felséged propositióját alázatosan értvén, mindenikről egész dispositiót töttünk, a naturálékat repartíáltuk.” A fejedelem úgy vélte, hogy bármily képtelen is ez a törvény, oly természetű háborúban, amelyet ők viseltek, teljesen fölláztotta volna a kedélyeket, ha visszaveti, mert azt hitték volna, hogy a jobbágyok fölfegyverzésével korlátlan uruk akar lenni. A magukat politikusoknak tartók azt rebesgették ugyan, hogy róla ilyesmit nem tesznek föl, de egy rosszakaratú fejedelem megtehetné. „Még a józanabbak sem látták be, hogy jelenleg olyan háborúról van szó, amely által szabadságunkat akarjuk visszavíni, szabadságunkat, amelyet ők már is élvezni óhajtanak.” Igen rosszul esett a fejedelemnek, hogy mindazok után, amiket szabadságszeretetből tett, gyanakodtak reá. „De - úgymond - az a választott fejedelmek sorsa, hogy folyton gyanakodnak rájuk s ha tulajdon lelkiősmertők meg nem nyugtatná őket, mindig szerencsétlenek volnának.” Már csak azért is beleegyezett abba a törvénybe, mert azt hitte, hogy Erdély birodalma Magyarország fölszabadulásától függ. Ha ez sikerül, azt is megnyeri, de ha a császár fegyverei meghódítják Magyarországot, saját erejéből Erdélyben sem sokáig tarthatja magát, mert „ha a várost bevették, a fellegvár sem dacolhat sokáig.” Idejárult, hogy a székeleyeket saját tisztjeik vetették szolgaságra, mert, a törvényekkel dacolva, minden katonai szolgálat alól kivonták, hogy földjeiket műveljék. Mostanától fogva pedig az erdélyi urak általában véve úgy bántak katonáskodó jobbágyaikkal, hogy a fejedelem szíve valóban

megesett rajtok. Erdélyben többé nem is volt nagyobb számú hada s voltaképen Erdélyben is a magyar szövetség erejére kellett támaszkodnia.

Április 16-án Pethes András püspök és Galambos Ferenc magyar szenátorok előbb a fejedelem és a tanács előtt, azután pedig magában az országgyűlésben javasolták, hogy a magyarországi szövetkezett rendekkel Huszton kötött szövetséget megerősítsék. A rendek a X. törvénycikkben nemcsak ezt tették, hanem gróf Mikes Mihályt, Kemény Simont, Lázár Ferencet és Kolozsvári Mártont követeknek választották az ónodi országgyűlésre, hogy ott a huszti országgyűlésnek *minden* cikkelyét ne csak törvénycikkelyben ratifikálják, hanem azt ünnepélyes okiratba foglalva, Erdélyország levéltárába is behozzák. A fejedelem hintón, két sereg karabélyossal, pompásan öltöztetett lovakkal és némely udvari szolgálkkal maga is megjelent az országgyűlésen s helybenhagyta a javaslat törvénybeiktatását.

A mennyire lehetett, sürgette az ügyeket, hogy bevégezvén ezt az országgyűlést, az ónodinak megnyitására siethessen. Így azután a rendek testületileg jelenvén meg előtte, „Isten kegyelméből” csütörtökön, április 21-én mind a huszonhat törvénycikkelyt szentesíthette. A trónon föltett süveggel ülve írta alá az articulusokat. „Hej, articulus, bár más időre maradtál volna!” - sóhajtott Teleki Mihály. - Azelőtt fennállva és süvegemelítve tettek választ az országnak, akceptálván az szerint is az articulusokat. Itt is mondhatta volna az érsek:

*A királynak olyak adnak tanácsot,
Kik nem ették az alföldi kalácsot.’’*

Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc, I. kötet, A Magyar Történelmi Társulat kiadása, Budapest, 1907., 600-614, oldal.